

## Näringsutskottets betänkande

1983/84:39

### om industripolitiska åtgärder för Norrbotten

#### Ärendet

I detta betänkande behandlas tio motioner som rör industripolitiska åtgärder i Norrbottens län. Motionerna avser järnsvampsverk (även i Bergslagen), tillverkning av konstgödsel, kemisk industri, bär- och konserv-industri, tillverkning av tonträ och utveckling av industristrukturen i malmfälten.

#### Sammanfattning

Utskottet behandlar fyra motioner (s; fp; vpk) med förslag om att järnsvampsverk skall lokaliseras till Norrbotten eller Bergslagen. Att regeringen följer utvecklingen beträffande järnsvampstillverkningen och uppmärksammar möjligheterna att en sådan produktion kan integreras i malmberedningen är angeläget, menar utskottet, som dock avstyrker att riksdagen skall kräva utredningar med viss inriktning eller eljest ta ställning i lokaliseringsfrågan. Förutsättningarna får, säger utskottet, inte låsas inför behandlingen av malmfältsutredningens betänkande. I en reservation (m) markeras tydligt att det inte är en uppgift för riksdagen att uttala sig om var järnsvamp skall tillverkas i landet; i en annan (vpk) krävs tvärtom ett klart ställningstagande av riksdagen till förmån för i första hand Norrbotten, i andra hand Bergslagen.

En motion (vpk) om tillverkning av konstgödsel i Norrbotten baserad på lokala råvaror ger enligt utskottet inte anledning till något uttalande från riksdagens sida med hänsyn till att malmfältsutredningen nyligen har lagt fram vissa förslag i frågan. Inte heller tillstyrker utskottet begärda (s) initiativ till en småskalig tillverkning av ammoniak ur torv. Ekonomiska förutsättningar synes inte föreligga, och andra alternativ kan diskuteras. Ett önskemål (vpk) om åtgärder för att bär- och konservindustri etableras i Norrbotten är enligt utskottet i allt väsentligt tillgodosett genom aktiviteter som länsstyrelsen och Norrlandsfonden bedriver. Med liknande argument avstyrker utskottet två motioner (s; vpk) i vilka begärs att tillverkning av tonträ för musikinstrument startas i Norrbotten. Ett förslag (s) att en del av vinsten i LKAB skall avsättas för bidrag till förverkligande av utvecklingsprojekt i malmfältskommunerna avstyrks. Syftet är angeläget men metoden i vissa avseenden diskutabel, anser utskottet, som även på denna punkt hänvisar till malmfältsutredningens förslag.

## Motionerna

De motioner som behandlas här är följande:

1983/84:421 av Paul Lestander (vpk), vari hemställs att riksdagen hemställer hos regeringen om åtgärder och förslag i syfte att etablera en bär- och konservindustri i Norrbottens län,

1983/84:561 av Lars-Ove Hagberg m. fl. (vpk), vari hemställs att riksdagen hemställer hos regeringen att snabbutreda frågan om var ett järnsvampverk bör förläggas och framlägga förslag i enlighet med vad som motionen anför,

1983/84:695 av Paul Lestander (vpk), vari hemställs att riksdagen hemställer hos regeringen om åtgärder för att starta tillverkning av tonträ i Norrbotten,

1983/84:860 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari hemställs att riksdagen hos regeringen hemställer om att förslag snarast föreläggs riksdagen, som möjliggör uppbyggande av en samhällsägd konstgödseltillverkning i malmfälten,

1983/84:1036 av Karl-Erik Häll (s), vari hemställs att riksdagen begär att regeringen skyndsamt låter utreda möjligheten av en integrerad järnsvamp-tillverkning vid LKAB:s förvaltning i Malmberget,

1983/84:2355 av Frida Berglund m. fl. (s), vari hemställs att riksdagen hos regeringen begär att möjligheterna provas att genom vinstavsättning i LKAB ekonomiskt stödja utvecklingen av industristrukturen i malmfälten,

1983/84:2370 av Kerstin Nilsson (s), vari hemställs att riksdagen uttalar sig för att en kemisk industri för exempelvis tillverkning av ammoniak lokaliseras till Norrbottens inland i enlighet med vad som anförts i motionen,

1983/84:2371 av Kerstin Nilsson m. fl. (s), vari hemställs att riksdagen begär att regeringen undersöker förutsättningarna för att i särskilda former ge erforderligt stöd till igångsättning av produktion av tonträ vid ASSI Seskaröverken,

1983/84:2379 av Rune Ångström (fp), vari hemställs att riksdagen hos regeringen begär att frågan om förutsättningarna för ett järnsvampverk i malmfälten närmare utreds,

1983/84:2793 av Lars Werner m. fl. (vpk), såvitt gäller hemställan (7 delvis) att riksdagen ger regeringen till känna vad motionen anför om lokalisering av järnsvampverk ---.

Yrkande 7 i motion 1983/84:2793 behandlas i återstående del i näringsutskottets betänkande NU 1983/84:35.

## Uppgifter i anslutning till motionerna

### Malmfältsutredningen

Malmfältsutredningen har nyligen lagt fram betänkandet (DsI 1984:9) Framtid i Malmfälten.

Utredningens förslag läggs fram mot bakgrund av en samhällsekonomisk analys av olika utvecklingsalternativ för Luossavaara-Kiirunavaara AB (LKAB) och malmfälten. Analysen visar att fortsatt järnmalmsbrytning i malmfälten på lång sikt är möjlig under vissa förutsättningar. En sådan är att produktionen kan upprätthållas på en nivå av minst ca 15 miljoner ton per år om två gruvor drivs och minst ca 8 miljoner ton om endast en gruva (Malmberget) bryts. En annan förutsättning är att ett eventuellt prisfall på LKAB:s produkter inte blir större än 10–15 % i förhållande till 1983 års prisnivå. Ett större prisfall på företagets produkter skulle innebära att det från samhällsekonomisk synpunkt inte är försvarbart att fortsätta järnmalmsbrytningen i malmfälten längre än till omkring år 1990.

I ett mycket långsiktigt perspektiv framemot år 2020–2030 måste, anför utredningen, beaktas att de nya huvudnivåer som nu planeras i såväl Malmberget som Kiruna med i dag känd teknik och kända malmtillgångar sannolikt blir de sista i resp. gruvor.

Det är enligt utredningen av grundläggande betydelse att statsmakterna deklarerar sin syn på LKAB:s framtid och på företagets roll och ansvar när det gäller det långsiktiga arbetet för att stärka och utveckla näringslivet i malmfälten. Detta är viktigt inte minst med tanke på utredningens förslag till olika förädlingsprojekt som är knutna till järnmalmshanteringen.

Utredningen bedömer att en befolkningsminskning i malmfälten på ca 12 000 personer kan komma att ske fram till år 2000 om produktionsvolymen vid LKAB ligger kvar på 15 miljoner ton per år och om inte ytterligare åtgärder vidtas för att stärka sysselsättningen i regionen. Kraftfulla åtgärder måste enligt utredningen vidtas för att förhindra ökad arbetslöshet och utflyttning. För att en ökad arbetslöshet kortsiktigt skall motverkas föreslås att regeringen vidtar åtgärder för att snabbt få nya företag till malmfälten. Regeringen bör med kraft driva frågan om att förlägga statlig tjänsteproduktion till Servicecentralen i Gällivare AB (SIGA). En enhet för vård och konservering av museiföremål bör byggas upp i Kiruna. Kriminalvårdsstyrelsen bör utreda frågan om att förlägga en kriminalvårdsanstalt dit. Tomma bostäder bör byggas om till lägenhetsshotell för turiständamål inom ramen för en samlad satsning på turism i malmfälten.

När det gäller åtgärder av mera långsiktig karaktär anför utredningen i sin sammanfattning bl. a. följande:

Kommittén föreslår med stöd av gjorda studier att regeringen går in i direkta förhandlingar med olika intressenter om dels järnsvampproduktion, dels apatit-/fosforsyratillverkning i malmfälten. Vidare föreslår vi att frågan om byggande av en försöksanläggning för utvinning av s.k. sällsynta

jordartsmetaller skall utredas närmare av styrelsen för teknisk utveckling (STU).

Kommittén föreslår vidare att regeringen skall uppta förhandlingar med Bolidenbolaget om en tidigareläggning av djupundersökning i Aitikgruvan för att förbereda framtida underjordsbrytning. Vidare föreslår vi ytterligare satsning på försöken att ta till vara industrimineral ur avfallssanden vid gruvan.

Inom prospekteringsområdet föreslås att en samarbetsgrupp bildas i länet, ett "Norrbotten Mineral", för uppföljning och vidarebearbetning av malm- och mineralfyndigheter.

För att ny företagsamhet skall stimuleras föreslår utredningen vidare att affärs- och produktidéer tas till vara som finns inom regionens större företag, t. ex. LKAB och Boliden AB. En systematisk genomgång av olika industri-sektorer bör ske i detta syfte. Till hjälp för marknadsföring, produktutveckling m. m. föreslås ett allmänt utvecklingsstöd för malmfältsföretag med upp till 200 anställda. Kompletterande stöd skall kunna ges utöver ordinarie stödformer som t. ex. lokaliseringsstöd för angelägna projekt. Utredningen betonar också vikten av att det i malmfälten skapas särskilda möjligheter att få fram ägar- och riskkapital samt företagsledningskompetens för utveckling av nya produkt- och affärsidéer. Olika insatser föreslås med anknytning till bl. a. rymd- och dataområdet samt turistnäringen.

Tre olika finansieringsvägar anvisas av utredningen för de föreslagna insatserna. Ordinarie medel skall utnyttjas så långt som möjligt. Ett ramanslag bör tas upp på statsbudgeten för särskilda insatser i form av ett samlat malmfältsanslag. Särskilda medel förutsätts bli anslagna för större projekt.

Genomförandet av det föreslagna arbetet måste enligt utredningen vara lokalt förankrat i malmfälten. Utredningen föreslår att det knyts an till den särskilda s. k. af/ami-organisation eller malmfältsdelegation som har byggts upp för att hantera frågor rörande övertalig personal vid LKAB. Delegationen bör enligt kommittén ges förlängd tid för sitt arbete och ett vidgat arbetsområde.

## **Järnsvampsverk**

### *Motioner*

I tre motioner, 1983/84:561 (vpk), 1983/84:1036 (s) och 1983/84:2379 (fp) hemställs att regeringen skall utreda lokaliseringen av ett järnsvampsverk. Motionärerna preciserar i olika grad var tillverkningen bör ligga: Norrbotten/Bergslagen, Malmberget resp. malmfälten. Enligt en fjärde motion, 1983/84:2793 (vpk), bör regeringen se till att lokaliseringen av sådana verk får den prioritering som föreslås i motionen, nämligen i första hand Norrbotten, i andra hand Bergslagen.

Den lokalisering som förordas i motion 1983/84:1036 (s) är Malmberget. Det finns, anför motionären, många tecken på att efterfrågan på järnsvamp

kommer att öka i slutet av 1980-talet. Den minskande stålproduktionen i världen kommer troligen att resultera i höjda skrotpriser eller skrotbrist. Ny teknik, bl. a. den plasmateknik som SKF Steel har utvecklat, ger väsentligt lägre energiåtgång per ton järnsvamp än nuvarande tillverkningsmetoder. Denna teknik ger också valfrihet i fråga om bränsle för tillverkningsprocessen. Motionären påpekar att en rättvisande jämförelse av priser skall göras inte mellan järnsvamp och skrot utan mellan järnsvamp och råjärn. Då får man en helt annan, för järnsvamp mera fördelaktig prisrelation. Det nu angivna är enligt motionären motiv för att ökad tillverkning av järnsvamp sker i landet. Starka skäl talar för att sådan tillverkning förläggs till Malmberget, som har mycket goda råvaruförutsättningar i fråga om kulsinter, och, som energikälla, torv. I Malmberget kan man få en integrerad produktion som omfattar malning, anrikning, kulrullning, sintring och reduktion till järnsvamp i en sammanhängande process. Överskottsenergin från järnsvampsledet kan användas vid produktionen av kulsinter. Regeringen bör enligt motionen ge LKAB i uppdrag att vidta åtgärder för att göra en framtida integrerad järnsvampstillverkning möjlig vid företagets förvaltning i Malmberget.

I motion 1983/84:2379 (fp) hänvisas till pågående diskussioner om lokalisering av ett järnsvampsverk till Stockholm, om andra lokaliseringalternativ och om utnyttjandet av den energi som alstras i processen. Enligt motionären kan det vara intressant att använda överskottsenergin i kemisk-tekniska processer med olika mineral som bas. Regeringen bör enligt motionären utreda de närmare förutsättningarna för ett järnsvampsverk i malmfälten.

Också motion 1983/84:561 (vpk) tar upp frågan om en ökad tillverkning av järnsvamp framför allt ur perspektivet av tryggad råvaruförsörjning till stålindustrin mot bakgrund av den aktuella utvecklingen när det gäller tillgång och efterfrågan på skrot. Det måste, anser motionärerna, vara ett mål att frigöra landet från beroendet av importerat skrot. I stället bör landets malmtillgångar utnyttjas och tillverkningen av järnsvamp byggas ut. Ett enskilt företag skall emellertid inte, sägs det i motionen, få avgöra var och hur järnsvamp skall tillverkas. Den mest naturliga lokaliseringen av ett järnsvampsverk är Norrbotten eller Bergslagens gruvområden. Den energi som erhålls vid tillverkningen bör, påpekas det, kunna användas för annan industriell verksamhet på gruvorterna. Regeringen bör enligt motionärerna omedelbart utreda frågan om lokaliseringen av ett järnsvampsverk.

Även i motion 1983/84:2793 (vpk) framhålls att metallurgin inom specialstålsindustrin uteslutande är baserad på skrot och att behovet av att skrot kan ersättas med andra insatsvaror är stort. Järnsvamp är enligt motionen ett sådant alternativ. Den naturliga placeringen av järnsvampstillverkning är enligt motionen i något av malmområdena, där man även kan ta till vara överskottsenergin för uppvärmning. Om inte hela behovet av järnsvamp tillgodoses genom lokalisering till Norrbotten bör någon av

orterna i Bergslagen komma i fråga, sägs det i motionen. Regeringen bör se till att lokaliseringen får den i motionen angivna prioriteringen.

### *Användning och tillverkning av järnsvamp*

Som råvara vid ståltillverkning används råjärn eller skrot. I olika typer av stålugnar används dessa råvaror var och en för sig eller i kombination. Valet är beroende av en rad tekniska och ekonomiska faktorer. Skrot erhålls dels internt vid stålverken genom att en hel del stål faller som skrot när stålet bearbetas vidare, dels genom tillförsel av recirkulerat skrot, dvs. utranterat stål som tas till vara. Råjärn produceras till helt övervägande del i form av tackjärn från masugnar. I begränsad utsträckning används den s. k. direktreduktionsprocessen som ger järnsvamp. Sedan flera år tillbaka pågår försök att ersätta de traditionella metoderna att framställa järnråvara till stålindustrin. I Sverige har framför allt två utvecklingslinjer stått i centrum för intresset. Den ena avser smältreduktionsprocesser för framställning av flytande råjärn. Här har tre processer utvecklats: ELRED (Stora AB och ASEA), INRED (Boliden AB) och Plasmasmelt (SKF Steel). Den andra utvecklingslinjen är en ny process för direktreduktion av järnsvamp baserad på den s. k. plasmateknologin, Plasmared (SKF Steel). Med denna metod reduceras järnmalm av kolmonoxid/vätgas. Reduktionsgasen kan erhållas ur fossila bränslen såsom kol, olja eller naturgas. Även torv kan eventuellt användas. Gasen upphettas med hjälp av en plasmagenerator till mycket höga temperaturer. Gasmolekylerna förändras då och sönderfaller så småningom i atomer. Vid ännu högre temperaturer förlorar atomerna en del av sina elektroner – gasen joniseras. Denna joniserade gas kallas plasma. En av de viktigaste egenskaperna hos plasma är dess förmåga att ackumulera stora energimängder i en mycket liten gasvolym. Denna energi kan sedan lätt överföras och utnyttjas i en energikrävande industriell process såsom i det här fallet direktreduktion av järnmalm till järnsvamp. Efter reduktionen har gasen ett energivärde som motsvarar 25 % av naturgasens. En viktig förutsättning för att processen skall kunna utnyttjas med ekonomi är att denna överskottsenergi kan avsättas. Fördelarna med den nu beskrivna processen anses framför allt vara den valfrihet som ges när det gäller bränsleråvara samt låg energiförbrukning.

### *Järnsvamp som alternativ till skrot*

Den globala användningen av skrot har ökat kraftigt under det senaste årtiondet. Det beror på att äldre anläggningar för malmbaserad ståltillverkning, framför allt små masugnar och martinugnar, successivt avvecklas och att stål i stället i ökande utsträckning tillverkas i elektrostålugnar. Dessa ugnar har skrot som råvara. Betydande mängder skrot används också som s. k. kylmedel i syrgaskonvertrar, vilka i övrigt har råjärn som råvara. Denna

strukturförändring gör att efterfrågan på skrot ökar. Samtidigt begränsas utbudet på den internationella marknaden av att de säljande länderna själva genomför den nämnda omstruktureringen. Åtskilliga länder har också i likhet med Sverige exportförbud på skrot.

Tillgången på skrot påverkas även av att stålindustrin i ökande utsträckning går över från götgjutning till stränggjutning. Det får till följd att det s. k. interna skrotfallet i stålverken minskar väsentligt.

Effekten av dessa två krafter – ökad elektrougnsbaserad ståltillverkning och minskad götgjutning – kan bli fortsatt ökning av efterfrågan på skrot till stålindustrin med åtföljande prishöjning.

De tendenser som har beskrivits här har haft stort genomslag i Sverige, där elektrostålet nu svarar för drygt 50 % av ståltillverkningen och där ca 75 % av stålet stränggjuts mot ca 20 % för tio år sedan. Resultatet har blivit ett kraftigt ökat behov av köpskrot. Behovet har framför allt fått tillgodoses genom import. Skrotimporten var i slutet på 1970-talet under 100 000 ton och beräknas i år komma att uppgå till ca 700 000 ton.

Mot bakgrund av utvecklingstendenserna för stålindustrins skrotförsörjning gjorde Jernkontoret år 1982 en utredning om olika alternativ till importskrot. Järnsvamp var ett av de studerade alternativen. Andra var råjärn framställt genom sådana smältreduktionsprocesser som har nämnts i föregående avsnitt samt malmbaserade stränggjutna ämnen. Jernkontoret fann bl. a. att det inte var företagsekonomiskt försvarligt att vid gällande priser på importskrot investera i en anläggning för att med järnsvamp eller råjärn ersätta sådant skrot. Utredningen fann det emellertid angeläget att påpeka att förhållandena snabbt kunde komma att ändras.

#### *Planerat järnsvampsverk i Stockholm*

SKF Steel Engineering AB (SKF Steel) ingav den 29 december 1983 en ansökan till regeringen om tillstånd enligt 136 a § byggnadslagen att i Stockholms frihamn inom Stockholms kommun bygga en anläggning för produktion av järnsvamp m. m. med användande av den s. k. plasmateknologin. Den planerade produktionen är avsedd att ge svensk stålindustri ett konkurrenskraftigt alternativ till importskrot. Anläggningen skall dimensioneras för en produktion av ca 190 000 ton järnsvampsbriketter per år. Den överskottsenergi som kommer fram i processen i form av brännigas avses bli använd för produktion av hetvatten till Stockholms Energiverks fjärrvärmenät med ett energiinnehåll av 560 GWh per år.

Flera skäl anges av SKF Steel för den valda lokaliseringen. Stockholms centrala belägenhet i förhållande till möjliga avkänslare av järnsvampen i Mellan- och Västsverige är ett av skälen. En jämförelse med tänkbara alternativa lokaliseringssorter som ligger lika nära marknaden för järnsvamp visar enligt SKF Steel att endast Stockholm kan, vid tidpunkten för den planerade driftstarten, ta emot den överskottsenergi som genereras i

anläggningen. Den planerade användningen av överskottsenergin kommer att minska behovet av kolförbränning för produktion av hetvatten till Stockholms centrala fjärrvärmenät. De goda mottagningsmöjligheterna i Stockholms frihamn anses vidare vara av betydelse eftersom råvarorna, huvudsakligen järnmalmsspellets och kol, sannolikt levereras via sjötransport. Lokaliseringen av en referensanläggning till Stockholm kommer vidare enligt SKF Steel att få stor betydelse för svensk teknologi och för svensk exportindustri.

SKF Steels ansökan om tillstånd enligt 136 a § byggnadslagen remissbehandlas f. n. Den första delen av remissomgången kommer inom kort att avslutas. Härefter skall koncessionsnämnden för miljöskydd yttra sig. SKF Steel, Stockholms kommun och länsstyrelsen i Stockholms län kommer sedan att ytterligare få lämna synpunkter i ärendet.

### *Förslag av malmfältsutredningen*

Malmfältsutredningen påpekar i sitt betänkande (Ds I 1984:9) Framtid i Malmfälten att Sveriges import av skrot uppgår till 600 000–800 000 ton per år. Det skulle mot denna bakgrund finnas utrymme för ytterligare ett antal järnsvampsverk i landet utöver den anläggning som nu planeras i Stockholm. Avgörande för möjligheterna att få produktionen lönsam, anför utredningen, är dock att den energi som bildas vid järnsvampstillverkningen kan utnyttjas på något sätt och ge inkomster till verksamheten.

Mot bakgrund av de nya förutsättningar som har kommit fram när det gäller att ekonomiskt utnyttja den överskottsenergi som alstras i tillverkningsprocessen har malmfältsutredningen låtit göra en särskild utredning om möjligheterna att producera järnsvamp i malmfälten. Denna studie visar att en produktion av järnsvamp är möjlig såväl i Kiruna som i Malmberget. I studien föreslås att järnsvampsverk byggs på båda orterna med en kapacitet av 190 000 resp. 150 000 ton järnsvamp per år. Bränngasen och hetvattnet från anläggningarna avses gå till dels kommunernas fjärrvärmenät, dels LKAB:s kulsinterverk. Det förutses vidare att torv skall användas som energikälla.

Investeringskostnaden är beräknad till drygt 800 milj. kr. för de båda anläggningarna tillsammans. En del härav bör enligt studien kunna finansieras med stöd enligt gällande förordningar inom energiområdet, en del med lokaliseringstöd. Den sammantagna sysselsättningseffekten för järnsvamps- och energiproduktionen inkl. tillförseln av torvbränsle beräknas till ca 350–400 personer.

Inom ramen för denna studie har också översiktligt studerats möjligheterna att knyta an ytterligare tillverkning till järnsvamps- och energiproduktionen. Ett exempel är att bränngasen används för tillverkning av ammoniak. De preliminära analyser som har gjorts visar att det kan finnas skäl att gå vidare med en fortsatt studie av denna fråga.

Malmfältsutredningen föreslår att regeringen tar upp förhandlingar med bl. a. SKF Steel och LKAB om byggande av järnsvampsverk i malmfälten. Utredningen föreslår också att möjligheterna att knyta ytterligare industriell verksamhet till en järnsvampsproduktion prövas.

#### *Tidigare riksdagsbehandling av frågor om skrot och alternativa insatsmaterial*

Riksdagen har vid flera tillfällen diskuterat frågor med anknytning till stålindustrins skrotförsörjning. Senast skedde detta våren 1983 med anledning av en motion (vpk), där det bl. a. föreslogs att regeringen skulle ta initiativ till att de nya reduktionsprocesserna för framställning av råjärn uppfördes i full skala. Vidare föreslogs att regeringen skulle ta initiativ till samordning av metallurgikapaciteten för handelsståls- och specialstålsindustrierna. Syftet skulle vara att minska andelen importerat skrot och skapa förbättrade förutsättningar för en malmbaserad metallurgi.

Näringsutskottet erinrade i sitt betänkande i ämnet (NU 1982/83:41) om att de överläggningar som under lång tid hade pågått mellan olika företrädare för stålindustrin om situationen på skrotmarknaden året förut hade resulterat i en förhandlingsuppgörelse om fördelningen av köpskrot mellan stålverken. Överenskommelsen hade trätt i kraft i juli 1982. Avtalet ansågs bl. a. innebära att användningen av lämpliga substitut till skrot underlättades. Utskottet hänvisade också till Jernkontorets utredning om alternativ till importskrot. Utskottet anförde vidare:

Det är enligt utskottets uppfattning av stor vikt för svensk stålindustri att den bedriver en metallurgisk tillverkning som i ett internationellt perspektiv är rationell och konkurrenskraftig. Betydelsefullt är att råvaruförsörjningen kan tryggas på längre sikt. De sedan lång tid pågående förhandlingarna om situationen på skrotmarknaden har som nämnts resulterat i en uppgörelse. Vidare har Jernkontoret genom sin utredning om alternativ till importskrot förbättrat underlaget för planering av råvaruförsörjningen.

Utskottet vill betona vikten av att regeringen fortlöpande följer utvecklingen inom detta område. Det är från flera utgångspunkter önskvärt att skrotimporten kan nedbringas. Stålindustrin bör så långt möjligt vara baserad på inhemsk malm, inhemskt skrot eller ämnen som tillverkas inom landet. Enligt vad utskottet har erfarit planerar regeringen att ta upp överläggningar om stålindustrins problem med berörda företag. Utskottet räknar med att de nu nämnda frågorna kommer att behandlas i detta sammanhang. Härutöver vill utskottet erinra om att arbetet på att utveckla nya råjärnsprocesser har fått statligt stöd genom fonden för industriellt utvecklingsarbete (Industrifonden). Något uttalande från riksdagen enligt de nu behandlade motionsyrkandena finner utskottet inte motiverat.

Reservation avgavs av vänsterpartiet kommunisternas representant i utskottet. Riksdagen följde utskottet.

## Tillverkning av konstgödsel

### *Motion*

Förutsättningarna för en konstgödselabrik i Norrbotten är enligt motion 1983/84:860 (vpk) enastående goda. Samtliga råvaror finns i länet. De kan erhållas enligt motionen på följande sätt:

Ammoniak som innehåller kväve kan framställas ur koksverksgasen vid SSAB i Luleå. Fosfor finns i apatit, som är rikligt förekommande i järnmalmsgruvorna och gråbergshögarna i malmfälten. Kalium kan utvinnas som biprodukt vid aluminiumtillverkning ur den glimmer som finns i stora mängder i anrikningssanden i den Bolidenägda Aitikgruvan. Kalksten som också behövs kan brytas på flera platser i Norrbotten. Norrvijaure i Jokkmokks kommun, Vittangi i Kiruna kommun och Prästhalm i Piteå kommun kan nämnas som lämpliga råvaruställen för kalkbrytning. Talk, som förhindrar att gödselmedlen klibbar, kan utvinnas ur täljstensfyndigheterna vid Lautakoski i Pajala kommun. Svavelsyra som också behövs vid processen kan fås ur Kaunisvaaramalmen. Spårämnen som borater och perborater är möjliga att utvinna ur turmalin som finns i anrikningssanden i Aitikgruvan. Magnesium och de metallurgiska spårämnena finns i överflöd i Norrbotten.

Framför allt talar enligt motionärerna beredskapsskäl för att den förordade tillverkningen kommer till stånd. Råvarorna till den nuvarande svenska produktionen av konstgödsel importeras nämligen. Många kommuner i Norrbotten som är hårt drabbade av arbetslöshet skulle vidare få väsentliga sysselsättningstillskott.

### *Tidigare riksdagsbehandling*

Riksdagen har vid flera tillfällen avslagit motionsyrkanden som i likhet med det här aktuella förslaget har syftat till att förekommande råvaror i Norrbotten skall användas för konstgödselproduktion.

I sitt betänkande (NU 1979/80:50) över ett sådant motionsyrkande (vpk) våren 1980 återgav utskottet vad industriminister Nils G. Åsling kort dessförinnan hade sagt i svar på två frågor (1979/80:284 och 1979/80:290) om produktion av konstgödsel i Norrbotten (RD 1979/80:85 s. 76 f.). Han erinrade därvid om att LKAB och Boliden AB tillsammans undersökte hur de ändrade förutsättningarna i form av höjda oljepriser och nya processtekniska lösningar inverkar på möjligheterna att tillverka konstgödsel i Norrbottens län. Industriministern ville emellertid – mot bakgrund av att överenskommelse just hade träffats om det s. k. kraftvärmeverksprojektet i Luleå – beteckna planerna på konstgödselfabrik i Norrbotten som "ett projekt på mycket lång sikt". Det fanns enligt industriministern ingen anledning att hysa några förhoppningar om att ett sådant projekt skulle kunna realiseras under de närmaste åren.

Utskottet sade sig utgå från att regeringen hade sin uppmärksamhet riktad på möjligheterna att få till stånd konstgödselproduktion i Norrbotten och

skulle ta de initiativ som kunde visa sig befogade. Mot bakgrund av den information om förutsättningarna för projektet som var tillgänglig avstyrkte emellertid utskottet förslaget i motionen om ett uttalande av riksdagen i frågan.

Våren 1983 kom åter ett motionsyrkande (vpk) av innebörd att en statlig konstgödsselfabrik borde lokaliseras till malmfälten. Utskottet kunde då konstatera (NU 1982/83:38) att frågan om en konstgödselfabrik i Norrbotten utreddes av malmfältsutredningen. Utskottet fann därför inte skäl till någon särskild framställning i ämnet från riksdagens sida.

### *Förslag av malmfältsutredningen*

Malmfältsutredningen har låtit utreda förutsättningarna för tillverkning av konstgödsel på basis av råvaror som finns i Norrbotten. Utredningen visar att det under vissa förutsättningar bör vara möjligt att väsentligt öka tillvaratagandet av apatit som biprodukt från anrikningen av fosforhaltig järnmalm i malmfälten. Denna apatit skulle enligt utredningen till stor del förädlas vidare till fosforsyra och superfosfat med hjälp av svavelsyra framställd på basis av lokal svavelråvara. Ett apatitverk skulle byggas i Malmberget. I Kiruna finns redan ett apatitverk vars produktion säljs till Norsk Hydro. Vidare skulle ett fosforsyraverk uppföras och planeras så att det kunde ta emot såväl fluor- som klorapatit. Detta skulle bredda avsättningsmöjligheterna för den klorhaltiga apatiten från Malmberget. Produktionen skulle avsättas i form av apatit, fosforsyra eller trippelsuperfosfat.

Den samhällsekonomiska analys av projektet som utredningen har låtit göra ger inget entydigt resultat. Analysen visar att prisutvecklingen på produkterna och kapacitetsutnyttjandet är avgörande för lönsamheten.

Enligt utredningens förslag bör regeringen överlägga med Norsk Hydro/SUPRA och LKAB om ett samarbete mellan dessa företag avseende produktion av apatit och fosforsyra i malmfälten. Om fortsatta studier visar att det är tekniskt och ekonomiskt möjligt att framställa ammoniak ur bränngasen från en eventuell järnsvampstillverkning i malmfälten (se s. 8) bör också detta enligt utredningen beaktas i överläggningarna.

## **Utskottet**

### **Järnsvampsverk**

I två motioner, 1983/84:1036 (s) och 1983/84:2379 (fp), föreslås att regeringen skall låta utreda möjligheterna att lokalisera ett järnsvampsverk till Malmberget resp. malmfälten. I en tredje motion, 1983/84:561 (vpk), begärs att regeringen snarast skall låta utreda var ett järnsvampsverk bör förläggas. I motiveringen anförts att Norrbotten eller Bergslagen är den mest naturliga lokaliseringen. Enligt motion 1983/84:2793 (vpk) bör regeringen se till att lokaliseringen får den prioritering som anges i motionen, nämligen i

första hand Norrbotten, i andra hand Bergslagen.

Utskottet har i det föregående (s. 4 f.) redovisat vissa uppgifter om järnsvamp. Produktens användning och processen för att tillverka den har beskrivits. Dess betydelse som ett av de möjliga alternativen för ersättning av importskrot har angetts. Vidare har redovisats dels planerna på ett järnsvampsverk i Stockholms frihamn, dels malmfältsutredningens förslag beträffande järnsvampsverk i malmfälten. Motiveringen i de fyra aktuella motionerna har också redovisats utförligt.

Utskottet vill inledningsvis erinra om att utskottet vid ställningstaganden under senare år till frågor med anknytning till stålindustrins råvaruförsörjning har understrukit betydelsen av en tryggad råvaruförsörjning till stålindustrin. Utskottet har från flera utgångspunkter ansett det önskvärt att skrotimporten kan nedbringas. Så långt det är möjligt, har utskottet anfört, bör stålindustrin vara baserad på inhemsk malm, inhemskt skrot eller ämnen som tillverkas inom landet.

Sett mot denna bakgrund finner utskottet det tillfredsställande att konkreta planer finns på en fullskaleanläggning för tillverkning av järnsvamp enligt den nya s. k. Plasmared-metoden. Skulle dessa planer realiseras kommer ett tillämnat konkurrenskraftigt alternativ till skrot att finnas och beroendet av importskrot till inte oväsentlig del att nedbringas. Utskottet anser det också från industripolitisk synpunkt positivt om det uppförs en anläggning inom detta nya teknikområde som kan tjäna som referensobjekt för bl. a. export av svenskt know-how och svensk utrustning.

Den anläggning för produktion av järnsvamp som SKF Steel nu planerar avses ligga i Stockholms frihamn. Som har framgått av den tidigare redovisningen remissbehandlas f. n. företagets ansökan om tillstånd enligt 136 a § byggnadslagen till denna lokalisering. Ungefär samtidigt har malmfältsutredningens betänkande överlämnats med förslag att regeringen skall ta upp förhandlingar med bl. a. SKF Steel och LKAB om anläggning av järnsvampsverk i malmfälten.

Utskottet har med intresse tagit del av malmfältsutredningens olika förslag till industriell utveckling i malmfälten. Förslagen om järnsvampsverk i Kiruna och Malmberget och eventuellt ytterligare tillverkningsprocesser knutna till dessa verk har intressanta industripolitiska och energipolitiska aspekter. De föreslagna åtgärderna har en självklar betydelse från regionalpolitisk synpunkt. Malmfältsutredningens förslag kommer att remissbehandlas under våren och sommaren 1984 och därefter beredas i regeringskansliet.

Utskottet finner det angeläget att regeringen följer utvecklingen beträffande järnsvampstillverkningen och uppmärksammar de i motion 1983/84:1036 (s) omnämnda möjligheterna till integration av järnsvampsproduktion i malmberedningen. Några särskilda utredningar i lokaliseringsfrågan med inriktning på att järnsvampstillverkning skall etableras på viss ort eller i viss region finner utskottet inte att riksdagen bör begära. Att så skall ske är innebörden i motionerna 1983/84:561 (vpk), 1983/84:1036 (s) och 1983/

84:2379 (fp), vilka således avstyrks av utskottet. Av detta följer att utskottet också avstyrker förslaget i motion 1983/84:2793 (vpk) om ett uttalande av riksdagen att regeringen skall prioritera lokaliseringen av järnsvampsverk på det sätt som anges i motionen.

Utskottet konstaterar att riksdagen får anledning att återkomma till hithörande frågor i anslutning till de förslag som kan förväntas från regeringen med anledning av malmfältsutredningens betänkande. Därför är det viktigt att förutsättningarna inte låses inför behandlingen av sådana förslag.

### **Tillverkning av konstgödsel**

Enligt motion 1983/84:860 (vpk) bör regeringen snarast lägga fram förslag till riksdagen som gör det möjligt att en samhällsägdd tillverkning av konstgödsel byggs upp i malmfälten. Det förordade projektet är enligt motionärerna motiverat framför allt av beredskapsskäl. Alla de råvaror som behövs i produktionen och som nu importeras finns nämligen i Norrbotten. I motionen preciseras hur dessa råvaror kan utvinnas, antingen direkt i sin naturliga form eller som biprodukter i samband med annan industriell produktion. Projektet skulle enligt motionärerna ge ett angeläget tillskott av sysselsättningstillfällen i Norrbotten.

Utskottet har i det föregående (s. 10) redovisat motionärernas förslag mera i detalj. Vidare har redogjorts för tidigare riksdagsbehandling av liknande motionsyrkanden samt för malmfältsutredningens förslag om tillverkning av konstgödsel i malmfälten.

Utskottet finner liksom motionärerna att det skulle vara positivt från försörjningssynpunkt om en tillverkning av konstgödsel baserad på inhemska råvaror kom till stånd. Förutsättningarna i fråga om de nödvändiga råvarorna är förhållandevis gynnsamma i Norrbotten. Om en tillverkning etablerades där skulle regionen, som motionärerna framhåller, också få ett angeläget tillskott av arbetstillfällen.

Utskottet finner det därför tillfredsställande att malmfältsutredningen har låtit utreda förutsättningarna för en konstgödseltillverkning i malmfälten. Utredningens slutsats är att regeringen bör aktivt överlägga med Norsk Hydro/SUPRA och LKAB om ett samarbete mellan dessa företag avseende produktion av apatit och fosforsyra i malmfälten (se vidare härom s. 11). Som har framgått av avsnittet rörande järnsvamp i det föregående (s. 8) har malmfältsutredningen också pekat på möjligheterna att använda bränngasen från den föreslagna järnsvampstillverkningen i malmfälten för framställning av ammoniak. Det skulle innebära att ytterligare en viktig komponent i konstgödsel kunde tillverkas lokalt. Fortsatta studier krävs emellertid, anser utredningen, för att man skall få fram ett ordentligt bedömningsunderlag i denna fråga.

Malmfältsutredningens förslag är sålunda inriktat på fosforbaserade

gödselmedel, eventuellt också fosfor- och kvävekombinat. Motionärernas förslag inbegriper också andra aktiva beståndsdelar som brukar ingå i s. k. fullgödselmedel, främst kalium. I motionen påpekas att kalium kan utvinnas som biprodukt vid aluminiumtillverkning ur den glimmer som finns i stora mängder i anrikningssanden i Aitik.

Glimmer består i huvudsak av kalium-aluminumsilikater. Försök har gjorts att utvinna aluminium och i samband därmed kalium ur dessa silikater i anslutning till det forsknings- och utvecklingsarbete som har bedrivits under senare år rörande anrikningssand i Aitik. Det har därvid, enligt vad utskottet har inhämtat, visat sig att en lönsam utvinning av aluminium inte är möjlig. Tillvaratagandet av kaliuminnehållet har inte heller visat sig kunna ge något positivt täckningsbidrag. Tvärtom är kaliumutvinningen förknippad med stora kostnader, eftersom den kräver en energikrävande kalcineringsprocess. Förutsättningar för att i enlighet med motionärernas förslag också den angivna kaliumråvaran skulle inbegripas i en eventuell konstgödseltillverkning i malmfälten synes således f. n. inte föreligga.

Med hänsyn till det nu sagda och till malmfältsutredningens förslag samt den remissbehandling och fortsatta beredning av förslagen som förestår finner utskottet att riksdagen inte bör göra något uttalande med anledning av motion 1983/84:860 (vpk).

### **Kemisk industri**

I motion 1983/84:2370 (s) yrkas att riksdagen skall uttala att en kemisk industri bör lokaliseras till Norrbottens inland i enlighet med vad som har anförts i motionen. Den produktion som motionären förordar är ammoniak-tillverkning ur torv med tillämpning av den s. k. plasmatekniken. Denna teknik är, anför motionären, småskalig och bränsleflexibel. Den ger nya förutsättningar att lokalisera kemisk industri t. ex. till orter i Norrlands inland.

Utskottet behandlade ett liknande motionsyrkande våren 1983. Utskottet konstaterade då (NU 1982/83:38) att SKF Steel hade gjort vissa studier av möjligheterna att producera ammoniak från inhemska råvaror med den s. k. plasmatekniken. Emellertid hade företaget funnit att detta då inte kunde göras till konkurrenskraftiga kostnader. Utskottet ansåg att riksdagen inte hade någon anledning att göra något sådant uttalande som föreslogs i motionen.

Torvbaserad ammoniak-tillverkning som inte kan kombineras med samtidig produktion av energi och av andra industriella produkter betraktas, enligt vad utskottet har inhämtat, inte heller nu som ekonomiskt möjlig. De ekonomiska förutsättningarna bedöms som mera gynnsamma i kombinerade projekt. Som har framgått av redovisningen i det föregående (s. 11) har

malmfältsutredningen pekat på en sådan möjlighet, nämligen att bränngasen från den av utredningen förordade järnsvampstillverkningen i Kiruna och Malmberget skulle användas vid produktion av ammoniak.

Utskottet vill i detta sammanhang nämna att också andra alternativ till ökad inhemsk tillverkning av ammoniak har aktualiserats. SUPRA AB och överstyrelsen för ekonomiskt försvar har sålunda nyligen träffat avtal med Nynäshamnskombinatet HB om utvidgad projektering av det planerade s. k. energikombinatet i Nynäshamn till att omfatta även ammoniaktillverkning. Genom att man i kombinatet ersätter ca hälften av den ursprungligen planerade metanolproduktionen med ammoniak skulle en tillverkning av 350 000–400 000 ton ammoniak per år kunna komma till stånd. Detta skulle helt täcka det inhemska behovet av ammoniak.

Utskottet avstyrker med det nu sagda motion 1983/84:2370 (s).

### Bär- och konservindustri

Starka skäl talar enligt motion 1983/84:421 (vpk) för att en bär- och konservindustri etableras i Norrbottens län. Betydande tillgångar av bär och svamp finns i länet. Det beräknas, uppger motionären, att ungefär 20 kg ätliga svampar och bär produceras per hektar produktiv skogsmark och år. De tas f. n. till vara blott till en mindre del. Ett ökat tillvaratagande av inhemska tillgångar av bär och svamp skulle vara fördelaktigt med hänsyn till att Sverige har ett stort importöverskott för bär- och svampprodukter. Motionären hänvisar också till att utbildning i trädgårdsnäring kommer att starta i Tornedalen. Detta kan leda till ökad odling av trädgårdsprodukter i länet. Enligt motionen bör regeringen vidta åtgärder i syfte att en bär- och konservindustri skall etableras i Norrbottens län. Den bör vara kooperativ eller samhällsägd.

Ett arbete i den riktning som motionären åsyftar har nyligen inletts av länsstyrelsen i Norrbottens län. Detta framgår av det svar som industriminister Thage G. Peterson lämnade den 12 januari 1984 (RD 1983/84:58 s. 152) på en interpellation (1983/84:58) av Paul Lestander (vpk). I denna frågades bl. a. om regeringen var beredd att stödja tillkomsten av en bärindustri i Tornedalen eller ta initiativ till att en sådan verksamhet skulle komma i gång. Industriministern anförde på denna punkt:

Frågan om industriellt tillvaratagande av bär i Norrbotten har enligt vad jag erfarit diskuterats inom ramen för arbetet med det industripolitiska program som på regeringens uppdrag utarbetats av länsstyrelsen. En särskild arbetsgrupp har därvid tillsatts för att utreda förutsättningarna för uppbygget av en sådan industri i länet. Om denna studie visar att förutsättningar finns för ett lönsamt projekt finns självfallet möjlighet att söka statligt stöd härför, t. ex. lokaliseringsstöd.

Den 8 december 1983 överlämnade regeringen, med hänvisning till länsstyrelsens projekt, en framställning från Trädgårdsodlarnas riksförbund

och Konservväxtodlarnas riksförbund till länsstyrelsen. Förbunden önskade en utredning av möjligheterna att regionalt bygga ut kapaciteten för tillvaratagande av svarta vinbär.

Målet för den arbetsgrupp som länsstyrelsen har tillsatt är enligt vad utskottet har inhämtat att alla möjligheter att vidareförädla länets råvaror inom livsmedelsområdet skall tas till vara. Viktiga tillgängliga råvaror utöver de av motionären nämnda – svamp och skogsbär – är odlade bär, grönsaker, potatis, fisk samt ren- och viltkött. Arbetsgruppen, som har tilldelats vissa medel för konsultinsatser i det inledande skedet av sitt arbete, skall redovisa sina förslag till länsstyrelsen.

Ytterligare kan nämnas att Norrlandsfonden under senare år har lämnat stöd till flera projekt inom livsmedelssektorn. Bland uppslag som har prövats men som av olika skäl inte har förverkligats ingår bl. a. frystorkning av grönsaker och sylttillverkning. Flera olika förädlingsprojekt baserade på svarta vinbär har vidare studerats. Diskussioner förs f. n. i denna fråga mellan bl. a. Norrlandsfonden, odlare och företag.

De naturliga förutsättningarna för en utveckling av livsmedelsindustrin i Norrbottens län med dess rikliga och i många fall särpräglade råvaror torde vara förhållandevis gynnsamma. Nya industrier inom detta område skulle ge ett angeläget sysselsättnings tillskott till regionen. Utskottet finner det därför tillfredsställande att bl. a. länsstyrelsen och Norrlandsfonden, på sätt som har framgått av det anförda, tar initiativ till och medverkar i försök att ta till vara och vidareförädla livsmedelsråvarorna i Norrbotten. Inom ramen för det regionalpolitiska stödet torde finnas betydande utrymme för finansiellt stöd till sådana livskraftiga projekt som kan komma fram som ett resultat av dessa utredningar.

Av vad som nu har anförts framgår att önskemålet i motion 1983/84:421 (vpk) om åtgärder för etablering av en bär- och konservindustri i Norrbottens län i allt väsentligt är tillgodosett. Utskottet finner därför inte något särskilt uttalande av riksdagen i frågan motiverat.

### **Tillverkning av tonträ**

Tonträ används till resonansbottnar för pianon och lock till fioler m. fl. musikinstrument. Det sågas ur senvuxen gran som bör vara minst 150 år gammal och av mycket hög kvalitet.

I två motioner, 1983/84:695 (vpk) och 1983/84:2371 (s), begärs åtgärder för produktion av tonträ i Norrbotten. I båda motionerna framhålls att förädlingsvärdet inom den norrbottniska träindustrin är väsentligt lägre än riksgenomsnittet. En ökad förädling uppges vara en förutsättning för att nedgången i antalet sysselsättningsstillfällen inom denna bransch skall hejdas.

I motionerna hänvisas till tidigare försök som har gjorts att få till stånd en tillverkning av tonträ i Norrbottens län, nämligen vid det sågverk som AB Statens Skogsindustrier (ASSI) har i Seskarö i Haparanda kommun.

Yrkandet i motion 1983/84:2371 (s) är preciserat till att avse stöd till tonträstillverkning vid detta sågverk, medan yrkandet i motion 1983/84:695 (vpk) inte är formulerat till förmån för någon bestämd lokalisering i Norrbotten.

Enligt vad utskottet har erfarit har gran för tonträstillverkning sedan flera århundraden tillbaka hämtats företrädesvis från alpområdena i Mellan- och Sydeuropa. Också kanadensisk gran används i stor utsträckning. Sedan några år tillbaka råder brist på europeisk gran av tonträkvalitet. Den svenska senvuxna granen uppges vara av samma höga kvalitet som alpgrenen.

Som påpekas i motionerna undersökte ASSI för några år sedan möjligheterna att börja tillverka tonträ vid Seskarösågen. Enligt vad utskottet har inhämtat övertog ASSI därvid huvudmannskapet och det finansiella ansvaret för ett projekt för vilket tidigare hade beviljats villkorliga lån av länsstyrelsen i Norrbottens län och av Norrlandsfonden. Arbetet ledde till att en ansökan om lokaliseringsstöd ingavs för ett projekt i Seskarö. Ansökan drogs emellertid sedermera tillbaka. ASSI beviljades eftergift av beviljade lån och frånträdde projektet. Allt utredningsmaterial kring marknad och teknik överlämnades emellertid till domänverket, som nu driver projektet vidare vid Brännbergssågen i Bodens kommun med Norrlandsfonden som huvudman. Norrlandsfonden bedömer enligt vad utskottet har erfarit det aktuella tonträprojektet som ett av de mera intressanta försöken till vidareförädling av den lokala träindustrins produkter.

Enligt vad som har uppgetts för utskottet befinner sig tonträprojektet fortfarande i ett relativt tidigt utvecklingsstadium. Vissa problem är förknippade med en tillverkning av tonträ t. ex. i vad avser råvaruanskaffning, utveckling av inhemskt kunnande och kontinuerlig anpassning till varierande önskemål från kunder. Det gäller också att finna former för att ta till vara de ca 85–90 % av virket som inte är av tillräckligt hög kvalitet för att kunna användas som tonträ. Arbetet bedrivs med sikte på att dessa problem skall lösas.

Enligt uppgift har ASSI inte definitivt avskrivit planerna på ett tonträprojekt. En förnyad studie kommer att göras av råvarusituationen och på basis av denna av möjligheterna att börja tillverka tonträ.

Som har framgått av det föregående pågår och kommer inom kort ytterligare att sättas i gång arbete som siktar till att en sådan tillverkning av tonträ i Norrbotten som efterlyses i motionerna 1983/84:695 (vpk) och 1983/84:2371 (s) skall komma till stånd. Det grundläggande syftet med de bägge motionerna är därmed tillgodosett. Utskottet finner inte anledning att förorda någon bestämd lokalisering av en eventuell framtida produktion i enlighet med intentionerna i motion 1983/84:2371 (s). Med hänsyn till befintliga stödformer inom ramen för det regionalpolitiska stödet finner utskottet inte heller skäl att enligt önskemålen i denna motion föreslå att möjligheterna för stöd i särskilda former till en tonträproduktion skall

prövas. Utskottet finner således att de bägge motionerna inte ger anledning till något uttalande av riksdagen.

### Utveckling av industristrukturen i Norrbotten

Kiruna och Gällivare kommuner är starkt beroende av LKAB:s gruvhantering. När en kris inträffar för företaget blir påfrestningarna stora för kommunerna och de anställda. Detta är enligt motion 1983/84:2355 (s) bakgrunden till att åtgärder måste vidtas för att effekterna av det ensidiga beroendet av gruvhanteringen skall minskas så fort som möjligt. De olika insatser som görs via t. ex. särskilda stöd, den regionala utvecklingsfonden, Norrlandsfonden m. m. är enligt motionärerna värdefulla men otillräckliga. Ett nära samarbete mellan LKAB samt regionala och lokala organ liknande det som tillämpades i de s. k. Gällivare- och Kirunaprojekten borde, menar de, prövas men i fasta, organiserade former. Tillräckliga medel måste också, sägs det i motionen, ställas till förfogande för att seriösa projekt skall kunna förverkligas. Den väg som anvisas härför i motionen är att en särskild vinstavsättning skall ske i LKAB. Gruvarbetarna skulle med en sådan lösning själva känna att de medverkar i försöken att skapa de för framtiden nödvändiga nya arbetstillfällena. Enligt motionen bör regeringen pröva möjligheterna att utvecklingen av industristrukturen i malmfälten kan få stöd på det angivna sättet.

Utskottet erinrar inledningsvis om malmfältsutredningen och dess nyligen avlämnade betänkande. Av redogörelsen i det föregående (s. 3) framgår huvuddragen i utredningens förslag till åtgärdsprogram för malmfältskommunerna, finansiering av detta program och genomförandeformer. Utredningens förslag har i stora delar samma inriktning som yrkandet i motion 1983/84:2355 (s), nämligen att industristrukturen i Norrbotten skall utvecklas.

Förslaget i motionen går ut på att LKAB både finansiellt och organisatoriskt skall direkt engageras i arbetet på att skapa nya sysselsättningstillfällen i malmfälten.

Utskottet vill understryka att LKAB och dess anställda representerar en utomordentligt viktig resurs inte bara när det gäller att säkerställa företagets traditionella verksamhetsgrenar utan också i arbetet på att utveckla nya aktiviteter. Att LKAB aktivt medverkar i detta arbete betraktar utskottet som positivt och som en viktig förutsättning för framgång. En sådan samverkan mellan LKAB samt centrala och regionala organ som förordas i motion 1983/84:2355 (s) kan vara en lämplig väg att gå. Utskottet vill i denna fråga inte föregripa remissbehandlingen och den fortsatta hanteringen av malmfältsutredningens förslag. Utredningen understryker själv vikten av att genomförandet förankras lokalt.

Vad gäller motionens huvudfråga – vinstavsättning i LKAB – kan utskottet helt ansluta sig till det bakomliggande syftet: att en ny industristruktur skall kunna byggas upp i malmfältskommunerna. Utskottet kan också instämma i

att den föreslagna lösningen kan bidra till att de anställda vid LKAB upplever att de direkt medverkar till att nya arbetstillfällen skapas. Utskottet är emellertid inte berett att i enlighet med motionärernas önskan föreslå att regeringen skall pröva förslaget om vinstavsättning. LKAB redovisar för verksamhetsåret 1983 en nettovinst efter bokslutsdispositioner och skatt på ca 10,5 milj. kr. (före dessa poster ca 65 milj. kr.). Utskottet finner det naturligtvis mycket tillfredsställande att företaget efter många år med förlust nu redovisar ett positivt rörelseresultat. Konsolideringsbehovet är emellertid stort i företaget. LKAB behöver fortlöpande investera för att säkerställa och förbättra sin produktivitet. Företaget arbetar dessutom i en konjunktürkänslig bransch som ofta kännetecknas av stora årliga resultatvariationer. Sådana vinstmedel som nu har skapats och förhoppningsvis också fortsättningsvis kommer att skapas ger nödvändiga bidrag till företagets konsolidering. Det bör också påpekas att eventuell vinstdelningsskatt enligt lagen (1983:1086) om vinstdelningsskatt skall erläggas av LKAB liksom av alla andra privata eller statliga företag.

Med hänsyn till det som här har sagts är utskottet inte berett att föreslå något särskilt uttalande av riksdagen av den innebörd som föreslås i motion 1983/84:2355 (s).

## Hemställan

Utskottet hemställer

1. beträffande *järnsvampsverk*  
att riksdagen avslår motionerna 1983/84:561, 1983/84:1036 och 1983/84:2379 samt motion 1983/84:2793 yrkande 7 i ifrågavarande del,
2. beträffande *konstgödsselfabrik*  
att riksdagen avslår motion 1983/84:860,
3. beträffande *kemisk industri*  
att riksdagen avslår motion 1983/84:2370,
4. beträffande *bär- och konservindustri*  
att riksdagen avslår motion 1983/84:421,
5. beträffande *tonträtillverkning*  
att riksdagen avslår motionerna 1983/84:695 och 1983/84:2371,
6. beträffande *industristrukturen i malmfälten*  
att riksdagen avslår motion 1983/84:2355.

Stockholm den 8 maj 1984

På näringsutskottets vägnar  
NILS ERIK WÅÅG

*Närvarande:* Nils Erik Wååg (s), Tage Sundkvist (c), Staffan Burenstam Linder (m), Gunnar Nilsson i Stockholm (s), Sten Svensson (m), Wivi-Anne Radesjö (s), Karl-Erik Häll (s), Per Westerberg (m), Christer Eirefelt (fp), Jörn Svensson (vpk), Birgitta Johansson (s), Bo Finnkvist (s), Lars Ahlström (m), Per-Ola Eriksson (c) och Sylvia Pettersson (s).

## Reservationer

### 1. Järnsvampsverk (mom. 1)

Staffan Burenstam Linder, Sten Svensson, Per Westerberg och Lars Ahlström (alla m) anser att den del av utskottets yttrande som börjar på s. 12 med "Utskottet finner" och slutar på s. 13 med "sådana förslag" bort ha följande lydelse:

Enligt utskottets mening bör riksdagen inte göra något uttalande i fråga om lokalisering av järnsvampsverk i landet. Att så skall ske är – med varierande grad av precisering i motivering och yrkanden – innebörden av förslagen i motionerna 1983/84:561 (vpk), 1983/84:1036 (s) och 1983/84:2379 (fp) att regeringen skall låta utreda lokaliseringen av järnsvampstillverkning. I ytterligare en motion, 1983/84:2793 (vpk), krävs ett uttalande att regeringen skall prioritera lokaliseringen på visst i motionen angivet sätt. Utskottet avstyrker samtliga nu nämnda motioner. Regeringen har att pröva frågan om lokaliseringen av järnsvampstillverkning på de grunder som gällande lagstiftning ger. Det är också regeringens och berörda myndigheters sak att ta ställning till frågor om eventuella statliga bidrag till sådana anläggningar.

### 2. Järnsvampsverk (mom. 1)

Jörn Svensson (vpk) anser

*dels* att den del av utskottets yttrande som börjar på s. 12 med "Utskottet finner" och slutar på s. 13 med "sådana förslag" bort ha följande lydelse:

SKF Steel har som nämnts ansökt om lokaliseringstillstånd för ett järnsvampsverk i Stockholm. Eftersom det är fråga om att i full skala tillämpa en ny teknik är det enligt utskottets mening rimligt att anta att erfarenheter måste vinnas av hur en första anläggning fungerar innan ytterligare etableringar blir aktuella. Om en anläggning etableras i Stockholm är det risk för att järnsvampstillverkning på annat håll i landet inte kommer i gång eller kraftigt försenas. Utskottet betraktar det som självklart att Norrbotten först skall komma i fråga för en produktion av järnsvamp. Råvarorna, arbetskraften och kunnandet finns där. En vidareförädling av den norrbottniska järnmalm till järnsvamp skulle vara ett viktigt inslag i den satsning som måste göras för att nya sysselsättningstillfällen skall tillföras regionen. Det mest näraliggande måste vara att ta till vara de naturliga förutsättningar som finns för industriell verksamhet. Om behovet av järnsvamp inte täcks i sin helhet genom tillverkning i Norrbotten bör någon ort i Bergslagen närmast bli aktuell.

Enligt utskottets mening bör regeringen göra den prioritering som nu har angetts. Riksdagen bör som sin mening ge regeringen till känna vad utskottet nu har anfört. Utskottet har därmed tillstyrkt motion 1983/84:2793 (vpk) i berörd del. De grundläggande syftena med motionerna 1983/84:561 (vpk), 1983/84:1036 (s) och 1983/84:2379 (fp) blir genom ett sådant uttalande också tillgodosedda.

*dels* att utskottet under 1. bort hemställa

1. beträffande *järnsvampsverk*

att riksdagen med bifall till motion 1983/84:2793 yrkande 7 i ifrågavarande del och med anledning av motionerna 1983/84:561, 1983/84:1036 och 1983/84:2379 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

# **Innehåll**

|                                                                                                    |    |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------|----|
| <i>Ärendet</i> .....                                                                               | 1  |
| <i>Sammanfattning</i> .....                                                                        | 1  |
| <i>Motionerna</i> .....                                                                            | 2  |
| <i>Uppgifter i anslutning till motionerna</i> .....                                                | 3  |
| <i>Malmfältsutredningen</i> .....                                                                  | 3  |
| <i>Järnsvampsverk</i> .....                                                                        | 4  |
| <i>Motioner</i> .....                                                                              | 4  |
| <i>Användning och tillverkning av järnsvamp</i> .....                                              | 6  |
| <i>Järnsvamp som alternativ till skrot</i> .....                                                   | 6  |
| <i>Planerat järnsvampsverk i Stockholm</i> .....                                                   | 7  |
| <i>Förslag av malmfältsutredningen</i> .....                                                       | 8  |
| <i>Tidigare riksdagsbehandling av frågor om skrot och alternativa<br/>    insatsmaterial</i> ..... | 9  |
| <i>Tillverkning av konstgödsel</i> .....                                                           | 10 |
| <i>Motion</i> .....                                                                                | 10 |
| <i>Tidigare riksdagsbehandling</i> .....                                                           | 10 |
| <i>Förslag av malmfältsutredningen</i> .....                                                       | 11 |
| <i>Utskottet</i> .....                                                                             | 11 |
| <i>Järnsvampsverk</i> .....                                                                        | 11 |
| <i>Tillverkning av konstgödsel</i> .....                                                           | 13 |
| <i>Kemisk industri</i> .....                                                                       | 14 |
| <i>Bär- och konservindustri</i> .....                                                              | 15 |
| <i>Tillverkning av tonträ</i> .....                                                                | 16 |
| <i>Utveckling av industristrukturen i Norrbotten</i> .....                                         | 18 |
| <i>Hemställan</i> .....                                                                            | 19 |
| <i>Reservationer</i> .....                                                                         | 20 |
| 1. <i>Järnsvampsverk (m)</i> .....                                                                 | 20 |
| 2. <i>Järnsvampsverk (vpk)</i> .....                                                               | 20 |